

Vydávání odvětvových informačních CD-ROM s digitálními i digitalizovanými dokumenty

Milan Talich *

e-mail: Milan.Talich@vugtk.cz

1. Úvod – důvody vedoucí k vydávání odvětvových informačních CD-ROM

Odvětvové informační středisko (ODIS) Výzkumného ústavu geodetického, topografického a kartografického (VÚGTK) má kromě jiného ve své náplni informační podporu odvětví zeměměřičství a katastru. Současná situace odvětví, především v oblasti katastru, je taková, že nejen v souvislosti s nápravou pokřivených vlastnických vztahů v letech 1948 až 1989, ale i pro řešení běžných vlastnických a majetkových sporů, je zapotřebí se často vracet do minulosti. Dochází přitom ke zjišťování jak postupného vývoje vlastnických a jiných práv k určité sporné nemovitosti, tak i k tomu, zda všechny tehdejší úkony právního či technického rázu, vedoucí k zápisu vlastnických a jiných práv do katastru nemovitostí, byly v souladu s tehdy platným právem a předpisy.

Tyto předpisy mají mnohdy charakter nejen předpisů právních, ale velmi často i zcela technických. Jedná se mimo jiné například o různé instrukce, jak provádět katastrální měření a výpočty za účelem zápisu vlastnických a jiných práv do katastru nemovitostí. Příslušné předpisy se samozřejmě během času měnily, vznikaly zcela nové a zanikaly staré. Pro představu, prvním zakládajícím předpisem, kterým byl založen „Stabilní katastr“ sloužící v různě obměněné podobě vlastně dodnes, byl „*Nejvyšší císařský patent ze dne 23. prosince 1817, č.162 sb.z.pol., o zavedení nového systému pozemkové daně*“. Na něj navazovala „*Instrukce z r. 1824 ku provedení zemského měření pro všeobecný katastr nařízeného v §§ 8 a 9 nejvyššího patentu ze dne 23. prosince 1817*“. Důležité je, že právě podle této 186 let staré instrukce byly v první polovině 19. století vyhotoveny katastrální mapy, které jsou ještě dnes ve velké většině (asi na 75% území) podkladem pro katastrální mapy platné v současnosti. Již z uvedeného je vidět, že význam starých katastrálních a zeměměřických předpisů je stále značný.

Problém pak nastává s tím, že zmíněných předpisů je značné množství, řádově stovky. Navíc jsou dosti často značně obsáhlé, přičemž právě ty nejdůležitější instrukce obsahují každá i stovky stran. Největším problémem však zůstává, že jsou pro běžného uživatele, tj. katastrálního úředníka či právníka, řešícího určitý vlastnický případ či spor, obvykle zcela nedostupné. Často se totiž dochovaly jen v několika málo exemplářích v archivech nebo specializovaných knihovnách, které je absenčně obvykle nepůjčují. To je další z důsledků období let 1948 až 1989, kdy se již nepočítalo s tím, že někdy vůbec bude něco takového zapotřebí, protože vlastnické vztahy měly v souladu s tehdejší představou o vývoji společnosti postupně zaniknout. Jako ilustrativní může k tomuto posloužit příklad, kdy jedna z nejdůležitějších katastrálních instrukcí Stabilního katastru, vydaná v roce 1865, která se dodnes zachovala jen v několika málo exemplářích, byla nalezena v popelnici u tehdejšího střediska geodézie v jednom menším městě. Zřejmě byla některým z pracovníků střediska vyhozena v domnění, že už ji nikdy nebude potřeba.

Situaci navíc ještě komplikuje fakt, že v období před vznikem Československé republiky v roce 1918 byla na dnešním území ČR úřední řečí němčina a tak příslušné předpisy vycházely, až na několik výjimek, pouze v němčině. Jejich český překlad mnohdy nikdy nebyl učiněn. V souvislosti s dnešním reálným stavem, kdy znalost německého jazyka již zdaleka není tak rozšířená jako za Rakousko-Uherska, je pak nutné i tyto staré předpisy přeložit do češtiny.

---

* Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, 250 66, Zdíby č.p. 98

2. Cíle

Důvody, naznačené v úvodu, byly prvotním impulsem k započetí vydávání informačních CD-ROM „Zeměměřictví a katastr“. Hlavním konečným cílem je pak vydání ucelené sbírky předpisů popisujících právní i technický vývoj katastru a zeměměřictví na dnešním území České republiky. Tato sbírka předpisů by měla tudíž obsahovat nejen katastrální a zeměměřické předpisy platné v současnosti, ale i předpisy jež platily kdykoliv dříve během vývoje až do dnešního katastru nemovitostí. V důsledku to znamená všechny předpisy minimálně z období od založení „Stabilního katastru“ v roce 1817 do současnosti. Tím, že bude tato sbírka předpisů v digitální formě, bude snázeji možné zachovat ji do budoucnosti a bude též mnohem snázeji rozšiřitelná mezi všechny potenciální zájemce.

Cíle vydávání informačních CD-ROM Z+K jsou však ještě vyšší než je pouhá sbírka předpisů, byť velikého rozsahu. Je to celková informační podpora rozvoje odvětví geodézie, kartografie, zeměměřictví a katastru. Ta je realizována právě prostřednictvím informačních CD-ROM zprostředkujících odborné informace, které by jinak byly pro běžné uživatele dostupné jen ztěží nebo dokonce zcela nedostupné.

3. Obsahová náplň

Doposud byly vydány tři informační CD-ROM „Zeměměřictví a katastr“. První v roce 1999, druhé na přelomu let 2000 a 2001, třetí pak o rok později na přelomu let 2001 a 2002. Obecně lze jejich obsah rozdělit do následujících věcných okruhů:

- v současnosti platné zákony, vyhlášky, nařízení a další předpisy se vztahem k zeměměřictví a katastru.
- starší, již neplatné předpisy se vztahem k zeměměřictví a katastru, které však mají stále svůj značný význam, jedná se především o instrukce a návody. Bylo-li nutné pořídit překlad, pak je na CD-ROM jak německý originál, tak i český překlad.
- unikátní a prestižní odborné učebnice a monografie, vydané i před více jak sto lety a zachycující vždy způsob budování a správy katastru nemovitostí poplatný době svého vzniku.
- odborné slovníky.
- fulltextově odborné časopisy.
- kopie WWW prezentací pro jejich off-line prohlížení. Jedná se o WWW stránky VÚGTK, ČÚZK (Český úřad zeměměřický a katastrální), různých universit se studijním oborem geodézie a kartografie, a dalších odborných sdružení, asociací a aktivit.
- katalog Zeměměřické knihovny VÚGTK, přístupný přes WWW rozhraní Tinweb.

Konkrétní obsahové náplně jednotlivých CD-ROM „Zeměměřictví a katastr“ dále podrobněji popíši.

3.1 CD-ROM „Zeměměřictví a katastr I.“ (1999)

Vznik tohoto CD-ROM byl motivován potřebou zpřístupnit všem zeměměřičům pracujícím v našem katastru zásadní publikaci z doby před více než sto lety. Jedná se o knihu *"Nauka o rakouském katastru a o knihách pozemkových se zvláštním zřetelem na království České"*, jejímž autorem je vysokoškolský profesor František Novotný. Tato kniha se nachází v České republice, pokud je mi známo, jen ve třech exemplářích, z nichž jsou dva v Zeměměřické knihovně VÚGTK. Jde o první česky psanou učebnici zachycující vývoj Stabilního katastru během 19. století.

Další publikace na CD-ROM má pro změnu zase zásadní význam pro ty, kteří potřebují mít znalosti o našich moderních geodetických základech. Jde o knihu kolektivu autorů: *"Geodetické referenční systémy v České republice. Vývoj od klasických ke geocentrickým souřadnicovým systémům"*. Zde je například, jako vůbec poprvé, souhrnně popsán vývoj vzniku dnešních moderních geodetických referenčních systémů v ČR, včetně nového souřadnicového systému S-JTSK/95. Do třetice je zde ještě kniha JUDr. Václava Klimenta: *"Věcná práva a katastr nemovitostí"*.

Z oblasti zákonů, vyhlášek a různých předpisů a nařízeních se vztahem k odvětví zeměměřictví a katastru, byl na CD-ROM umístěn výběr všech těchto legislativních předpisů. Předpisy pocházejí většinou z právního systému ASPI.

Vyhláška č. 190/1996 Sb., kterou se provádí zákon č. 265/92 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem a zákon ČNR č. 344/92 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), je zde navíc umístěna v grafické formě. Je to proto, že jde o dokument zásadního významu, ve kterém je více grafických vyobrazení, tabulek, vzorců atd.. Navíc je v této verzi (vydáno ČÚZK) vyobrazen i původní text vyhlášky, takže si čtenář může okamžitě porovnat, k jakým úpravám oproti předchozí verzi došlo.

Pro ty zeměměřiče, jež neměli v roce 1999 přístup do sítě Internet, je na CD-ROM umístěna kopie WWW stránek VÚGTK spolu s kopií WWW stránek Zeměměřické knihovny. Je zde mnoho užitečných informací ohledně jednotlivých útvarů VÚGTK, Zeměměřické knihovny, publikací vydávaných ODIS VÚGTK, školeních a kurzů pořádaných ODIS VÚGTK a také od počátku roku 1997 fulltextová verze dvouměsíčníku *"Novinky zeměměřické knihovny"*. Zde jsou uvedeny informace o nejnovějších publikacích přijatých do knihovny včetně anotací a zkrácených překladů vybraných důležitých profilových článků z prestižních zahraničních odborných časopisů.

Je připojen odborný zeměměřický a katastrální slovník česko - anglický (a anglicko - český). Pro mnohé pak bude jistě velmi zajímavé umístění kompletní kopie WWW stránek časopisu Zeměměřič. Konečně jsou na CD-ROM umístěny také kopie WWW stránek různých, především mezinárodních organizací, institucí, společností, asociací, konsorcií, projektů atd. se vztahem k zeměměřictví, katastru, geodézii, kartografii, geodynamice, geofyzice, GIS a mnoha dalších oborů odvětví.

3.2 CD-ROM „Zeměměřictví a katastr II.“ (2000 / 2001)

Jestliže na předchozím CD byla jako stěžejní dílo elektronická faksimile více než 100 let staré učebnice o Stablním katastru autora Františka Novotného, tak na tomto CD-ROM to je kniha *"Pozemkový katastr"* Ing. Dr. Františka Maška, z roku 1948. Dá se s jistou mírou nadsázky říci, že to co byla svým významem na sklonku 19. století kniha Fr. Novotného, to byla o padesát let později kniha Fr. Maška. Obě jsou i dnes stále velmi hodnotnými prameny poznání vývoje našeho katastru, samozřejmě především o jeho počátcích, přičemž kniha Fr. Maška zahrnuje navíc i období 1. republiky a 2. světové války.

Další kniha na CD-ROM má zase zásadní význam pro ty, kteří potřebují řešit problémy s tzv. přídělí v příhraničí, jež jsou právě v dnešní době velmi aktuální. Jde o knihu z roku 1947, sestavitele JUDr. Viléma Veselého: *„Knihovani přídělů“*, obsahující výběr legislativních předpisů, podle kterých se knihovani přídělů po 2. světové válce a odsunu německého obyvatelstva z příhraničí provádělo, resp. provádět mělo. Pro zajímavost bych uvedl, že kniha se v naší republice nachází, podle našich znalostí, jen ve čtyřech exeplářích: Národní knihovna, která ji půjčuje jen do studovny, knihovny právnických fakult Karlovy a Masarykovy university a soukromý exemplář Ing. Lumíra Nedvídky, ředitele odboru kontroly a dohledu ČÚZK, jenž nám ji zapůjčil k pořízení elektronické faksimile. Opět do třetice je zde pro katastrální pracovníky umístěna velmi zajímavá publikace *„Věcné břemeno v katastru nemovitostí a geometrickém plánu“* autora Ing. Jana Bumby, vydaná VÚGTK v roce 1999.

Ze základních katastrálních instrukcí a návodů je zde *„Instrukce B pro udržování služebních map velkých měřítek“* a *„Obrazce, tabulky a přílohy k Instrukci B“*. Ačkoliv původní vydání Instrukce B bylo 9. listopadu 1932, na CD je její upravené vydání ze 3. února 1960 a to právě z důvodu potřeby postihnout i pozdější změny. Dále je zde pět dalších návodů a instrukcí ze současné doby a tři další zajímavé publikace.

Jedním z nejhodnotnějších zdrojů bude pro čtenáře CD-ROM jistě katalog Zeměměřické knihovny ODIS VÚGTK. Verze katalogu umístěná na CD-ROM obsahuje přibližně 90 tis. knihovních a bibliografických záznamů o odborné literatuře uložené v Zeměměřické knihovně. Dalším významným zdrojem informací je opět fulltextová verze dvouměsíčníku „*Novinky Zeměměřické knihovny*“.

Stejně jako na předešlém, je i na tomto CD-ROM výběr všech legislativních předpisů se vztahem k odvětví. Jsou zde i kopie WWW stránek VÚGTK a nově též ČÚZK, obsahující kromě mnoha jiného i fulltextové verze časopisů „*Zpravodaj ČÚZK*“ a „*Statistická ročenka půdního fondu*“. Nechybí ani WWW prezentace řady universit, sdružení a dalších organizací. Pro mnohé bude jistě velmi zajímavé umístění kompletní kopie WWW stránek časopisů „*Zeměměřič*“ a „*Zeměměřičský věstník*“. Ukázka titulní strany, která se ukáže při vložení CD-ROM do PC je na obrázku 1.

3.3 CD-ROM „Zeměměřictví a katastr III.“ (2001 / 2002)

Také toto, třetí informační CD-ROM, se nese zcela v duchu předchozích dvou. Jako nosná publikace byla pro třetí CD-ROM zvolena kniha "*Praktický průvodce pozemkovou knihou s úpravou knihovních vložek a s příklady zápisů, luster a knihovních výpisů*" Josefa Součka, soudního kontrolora v. v., z roku 1936. Především množství příkladů uvedené v knize je veliké a poskytuje spolu s doprovodným textem zcela dostatečný obraz o tom, jakým způsobem se v době první republiky s pozemkovými knihami pracovalo.

Dalšími důležitými publikacemi na CD-ROM je kandidátská disertační práce Ing. Petra Cafourka "*Stabilní katastr českých zemí a jeho měřické operáty*" z roku 1967. Tato disertace je stále hojně vyhledávána pro její ucelený a přitom podrobný pohled na vývoj našeho katastru od dob jeho

prvních počátků, přes katastr Josefský, stabilní, pozemkový až k evidenci nemovitostí v polovině šedesátých let minulého století. Dále je to publikace *"Věcná práva a katastr nemovitostí ve znění změn a doplňků právních předpisů r. 2000"* autora JUDr. Václava Klimenta, vydaná VÚGTK v roce 2001.

Ze zásadních instrukcí na třetím CD-ROM to je *"Instrukce A pro katastrální měřické práce"* a *"Obrazce, tabulky a přílohy k Instrukci A"*. Jde o opravené a doplněné vydání z března r. 1954. Dále pak ale především již v úvodu zmíněná *"Instrukce z r. 1824 ku provedení zemského měření pro všeobecný katastr nařízeného v §§ 8 a 9 nejvyššího patentu ze dne 23. prosince 1817"*. Tato instrukce byla vydána pouze v německém jazyce a je proto na CD uložena také v tomto originále. Její český překlad je však skutečnou perlou, kterou se nám podařilo najít. Jde o soukromý překlad z pozůstalosti Ing. Václava Hlavsy, vrchního měřického rady na Ministerstvu financí, který je s nejvyšší pravděpodobností jeho autorem. Samozřejmě nemůže chybět ani vlastní *"Nejvyšší patent ze dne 23. prosince 1817, č.162 sb.z.pol., o zavedení nového systému pozemkové daně"*, vydaný Františkem I., který je zakládajícím patentem Stabilního katastru.

Stejně tak jako na předešlých CD-ROM, je i zde uloženo bohatství v současnosti platných instrukcí a návodů, zákonů, vyhlášek a dalších předpisů. Také off-line kopie různých WWW prezentací, odborných časopisů atd.

4. Technické řešení

Jak bylo již naznačeno dříve, lze obecně říci, že hlavním účelem je zpřístupnění potřebných odborných informací uživatelské obci. Protože se jedná jak o dokumenty novějšího data, resp. již při svém vzniku digitální povahy, ale i o dokumenty velmi staré, je třeba zvolit takovou formu zpřístupnění, jež vyhoví všem. Perspektivní a nejdostupnější cestou je pak digitální či digitalizovaná podoba dokumentů. Jako médium bylo pro ni zvoleno CD-ROM. Objem dat digitalizovaných dokumentů je totiž tak velký, že by bylo ještě i dnes pro běžné uživatele nevhodné jejich poskytování např. pomocí sítě Internet.

Při hledání vhodného technického řešení byl kladen důraz na několik zásad:

- řešení musí být platformově nezávislé, tj. použitelné i na jiných osobních počítačích než jsou PC s operačním systémem Windows,
- informace uložené na CD-ROM musí být čitelné pomocí různého SW vybavení a nikoliv pouze daným určitým SW od určité firmy,
- je třeba respektovat příslušné standardy a normy.

Z těchto důvodů byl jako hlavní výchozí formát pro uložení dat na CD-ROM zvolen formát HTML. Dnes bychom mohli uvažovat i o formátu XHTML, resp. XML. Jako doplňkový formát pro složitější digitální dokumenty obsahující množství obrázků, matematických vzorců a tabulek byl zvolen formát PDF.

S novějšími dokumenty vznikajícími již v digitální podobě není samozřejmě žádný problém. Jejich převod do HTML či PDF je relativně snadný a nenáročný. Jiná je však situace u starších dokumentů. Zde jde vlastně o problém digitalizace starých tisků, ovšem nikoliv za účelem maximálního zachování jejich skutečné podoby pro například pozdější historická studia, ale pouze za účelem umožnění jejich studia z obsahového hlediska. To znamená, že nejde o zachycení a vytvoření dokonale věrné elektronické kopie dokumentu, avšak jen digitalizované podoby vhodné pro jeho studium, tedy přečtení. Nezáleží ani tak na věrném zachování barvy papíru a tisku, zachycení měřítka umožňujícího rekonstruovat přesné rozměry originálu atd. Můžou být naopak zvoleny postupy digitalizace, umožňující v co největší míře omezit objem ukládaných dat za předpokladu dostatečné čitelnosti výsledku. Dochází tím k redukci barevné hloubky výsledných obrazových záznamů originálů tam, kde je to možné. Stejně tak i k použití takové rozlišovací schopnosti, která umožní dostatečnou čitelnost dokumentu při minimalizaci objemu dat.

Protože se obvykle jedná o z hlediska formátování složité dokumenty s velkým množstvím vzorců, tabulek a vyobrazení, nedochází již až na výjimky k převodu do podoby digitálního textu (např. pomocí OCR), ale ponechávají se v obrazové podobě jak byly oskenovány. Výsledné digitalizované dokumenty v obrazové podobě jsou pak opatřeny vhodnou HTML „obálkou“, umožňující rychlé a pohodlné navigování publikací, vyvolání určité stránky, pohybování se po jednotlivých stránkách, kapitolách a podkapitolách vpřed i zpět a konečně i „klikacím obsahem publikace“, tedy možností přejít přímo z obsahu knihy na její zvolenou část kliknutím na příslušnou položku v obsahu.

The screenshot shows a Microsoft Internet Explorer window titled "Instrukce B pro udržování služebních map velkých měřítek". The address bar shows "E:\vins_b\slINDEX.HTM". The browser's navigation toolbar includes buttons for "Zpět", "Vpřed", "Zastavit", "Aktualizovat", "Domů", "Hledat", "Oblíbené", "Historie", "Pošta", "Tisk", and "Upravit".

The main content area features a green header with the title "Instrukce B pro udržování služebních map velkých měřítek". Below this is a navigation menu with the following structure:

Obsah				Hlava			Část		Kapitola		Stránka		Obálka
1	2	3	4	I	II	III	předchozí	další	předchozí	další	předchozí	další	Obálka

The central part of the page displays a scanned image of a document cover. The cover is yellowish and has the text "4168" in the top left corner and "INSTRUKCE B PRO UDRŽOVÁNÍ SLUŽEBNÍCH MAP VELKÝCH MĚŘÍTEK" in the center. The browser's status bar at the bottom shows "Hotovo" and "Tento počítač".

V případě, že publikace obsahuje některé stránky, které jsou v originále většího formátu, je možné potřebné zvětšení jejich vyobrazení kliknutím na ně. To bývá velmi časté právě v případě různých mapových příloh atd. jež jsou mnohdy i formátů A0 a větších. HTML obálka je samozřejmě tvořena tak, aby bylo možné dokumenty prohlížet nejen v prohlížeči MS Internet Explorer, ale i v jiných prohlížečích, jako je např. Netscape. Ukázka, jak vypadá možnost navigace při prohlížení publikace v obrazové podobě v HTML, je na obrázku 2.

5. Závěr

Vydávání obdobných informačních CD-ROM jako jsou „Zeměměřictví a katastr I. – III.“ je bezpochyby značná informační podpora rozvoje daného odvětví. Svědčí o tom jak nebývalý ohlas ze strany samotných uživatelů, tak i kladné recenze, jichž se tento ediční počín dočkal (viz připojená literatura). Lze je směle doporučit jako vhodný námět pro další odvětvová a vědecko-informační centra. Obzvláště, je-li již možné využít zkušeností a znalostí nabytých v ODIS VÚGTK.

Literatura a WWW odkazy:

SMUTNÁ, Jana: Zeměměřictví a katastr II. In: Geoinfo, r. VIII (2001), č. 2, s. 55, ISSN: 1212-4311. Dostupný z: <http://www.geoinfo.cz/h/CasopisGEOinfo/AR.asp?ARI=291&CAI=27>.

CD-ROM "Zeměměřictví a katastr III." (2001 / 2002). In: Zeměměřič, r. 9 (2002), č. 4, ISSN: 1211-488X, Dostupný také z: <http://www.zememeric.cz/02-04/cd.html>

KOTAL, Milouš: CD-ROM "Zeměměřictví a katastr II." Geodetický a kartografický obzor, r. 47(89), 2001, č. 6, s. 140, ISSN: 0016-7096.

SOUKUP, Lubomír: Nejnovější i historické informace z VÚGTK na CD-ROM. Geodetický a kartografický obzor, r. 45(87), 1999, č. 11, s. 270-272, ISSN: 0016-7096.

http://www.vugtk.cz/odis/index_nab.html - Nabídka publikací Zeměměřické knihovny VÚGTK s demoverzí CD-ROM „Zeměměřictví a katastr“ a s možností objednávky.